Irrigation and Melioration

Volume 2016
Issue 1 *Irrigation and Melioration*

Article 17

9-3-2015

ҚИШЛОҚ ВА СУВ ХЎЖАЛИГИ СОҲА МУТАХАССИСЛАРИНИНГ КАСБИЙ-АҲЛОҚИЙ СИФАТЛАРИНИ ЎЗИГА ХОСЛИКЛАР

М. А. Хакимова
Тошкент ирригация ва мелиорация институти

Follow this and additional works at: https://uzjournals.edu.uz/tiiame

Recommended Citation
Хакимова, М. А. (2015) "ҚИШЛОҚ ВА СУВ ХЎЖАЛИГИ СОҲА МУТАХАССИСЛАРИНИНГ КАСБИЙ-АҲЛОҚИЙ СИФАТЛАРИНИ ЎЗИГА ХОСЛИКЛАР," *Irrigation and Melioration*: Vol. 2016 : Iss. 1 , Article 17.
Available at: https://uzjournals.edu.uz/tiiame/vol2016/iss1/17

This Article is brought to you for free and open access by 2030 Uzbekistan Research Online. It has been accepted for inclusion in Irrigation and Melioration by an authorized editor of 2030 Uzbekistan Research Online. For more information, please contact sh.erkinov@edu.uz.

ҚИШЛОҚ ВА СУВ ХЎЖАЛИГИ СОҲА МУТАХАССИСЛАРИНИНГ КАСБИЙ-АҲЛОҚИЙ СИФАТЛАРИНИ ЎЗИГА ХОСЛИКЛАР

Хакимова М.А. - катта ўқитувчи.
Тошкент ирригация ва мелиорация институти

Аннотация

Ушбу мақолада жамиятимиз ривожида ҳал қилувчи куч бўлган билимли, интеллектуал ривожланган замон билан ҳамнафас фикрлайдиган кадрлар ва уларга қўйиладиган талаблар ҳақида тўхталиб ўтилган. Шунингдек, қишлоқ ва сув хўжалиги мутахассис кадрлари касб ахлоқидаги ўзига хосликлар ҳақида, шарқона қарашлар ва деҳқончилик одоби, шу билан бирга замонавий мутахассис мулоқоти ва бошқарувдаги ўзига хосликлар, сўзлашув одоби, кийиниш маданияти, ўзини тута билишига эътибор қаратилган.

Abstract

This article is about knowledgeable, intellectuality developed specialists who have up to date thinking and that are the leading power of our society as well as requirements for them. Furthermore, eastern views on professional ethics, agricultural ethics, communication of modern specialists, peculiarities of management, such ethics, clothing culture and behavior principles are also spoken about.

Аннотация

В этот статье говорится об образованных, интеллектуально развитых, современно мыслящих кадрах, являющихся решающей силой развития общества. Здесь также уделяется внимание своеобразию профессиональной этики специалистов сельского и водного хозяйства, а именно восточным взглядам и земледелческим традициям современных специалистов к современным требованием, культура речи, внешнего вид и поведения.

«Кадрларни танлаш чоғида, энг аввало, уларнинг сиёсий, ишчанлик, профессионал, ташкилотчилик фазилатларига, ташаббускорлигига, масъулиятни ўз зиммасига ола билишига асосий эътиборни қаратиш керак.»
Ислом Каримов.

Бугунги жамиятимиз ривожи учун белгиланган мақсадларга эришишда ҳал қилувчи куч бўлган билимли ва интеллектуал ривожланган авлодни тарбиялаш вазифаси доимо диққат марказимизда бўлади.

Мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг кўламли ўзгаришларнинг ҳал қилувчи омили ҳақида гапирганда, аввало одамларимизнинг онгу тафаккурида рўй бераётган туб ўзгаришлар, уларнинг ён-атрофдаги воқеаларга муносабати, дахлдорлик ҳисси, сиёсий фаоллиги ва фуқаролик позицияси тобора ўсиб бораётганини таъкидлаш лозим [1].

Даврлар ўтиши жараёнида ишлаб-чиқариш, фан ва техника ривожланиб, ижтимоий меҳнат тақсимоти янада чуқурлашмоқда. Бу жараённинг узлуксиз давом этиши эса ўз навбатида, ҳар бири муайян ижтимоий функцияни бажарадиган янгидан-янги фаолият соҳалари пайдо бўлишига сабаб бўлади. Уларнинг соҳиблари эса шунга кўра муайян ижтимоий бурчларни бажара бошлайдилар. Мазкур бурч ва мажбуриятлар муайян ахлоқий қоидалар ва хулқ-атвор меъёрларида ўз аксини топди.

Хусусан, Республикамизга малакали мутахассис кадрлар етиштириб беришда Тошкент ирригация ва мелиорация институтини ўрнини ҳам айтиб ўтиш жоиз. Институтда аграр соҳа мутахассислари тайёрланиб, улар Республикамизнинг барча худудларида ўз ўринларини топиб ўз соҳалари бўйича фаолият олиб бормоқдалар. Бу борада уларни касб ахлоқи ҳақида тўхталиб ўтилар экан, талабаларни ўқитишда уларнинг маълум касбий қоидаларини ўзига хос томонларини кўрсатиб ўтиш ўринлидир.

Бугунги кунда истеъмолимизга “дала маданияти” тушунчаси кириб келди. Бу биз учун янги тушунча эмас, балки аждодларимизни деҳқончилик борасидаги асрлардан бери давом этиб келаётган анъаналарини ривожидир, яъни ер ва сувдан оқилона фойдаланиш Республикамизда олиб борилаётган иқтисодий ислоҳотларни асосини ташкил этади. “Қобуснома”да шундай фикрлар келтирилади: “Деҳқончиликка дуч келсанг, у ҳам жуда яхши хунардир, ҳар бирининг шартларини бажо келтир, токи ишинг ҳамиша ривож топгай ва муродга етгайсан. ... Агар экмоқ ва ўрмоқ вақти бўлмаса, ҳамиша ер ҳайдаб шудгор қилишдан ғофил бўлмагил. Кейинги йилнинг тадбирини шу йил қилгил. Экинни кучли ерга эккилки, агар еринг кучсиз бўлса, сенга фойда бермайди. Ҳамма вақт ерни тарбия қилгил ва деҳқончилик хунаридан бахраманд бўлгайсан” [7].

Ижтимоий меҳнат тақсимоти меҳнатнинг маълум тури билан банд бўлган кишилар гуруҳларининг ихтисослик жиҳатдан ажралиб чиқишига асос солди. Маълумки, ихтисослик гуруҳларнинг ҳаммаси бир вақтнинг ўзида вужудга келгани йўқ. Ишлаб чиқарувчи кучларнинг муттасил ривожланиши натижасида дастлаб ихтисосларнинг кичик гуруҳи бўлган меҳнатнинг янада ихтисослашуви жараёнида улардан янги-янги ихтисосликлар ташкил топди.

Сув хўжалиги ишлаб чиқаришида илмий-техника тараққиётини бошқариш илмий-тадқиқод ва лойиҳа тадқиқод муассасалари тармоқлари орқали, сув хўжалиги, қурилиш ва эксплуатация ташкилотлари ва бошқарув аппаратининг кўп сонли контингенти ходимлари билан амалга оширилади. Бундай илмий-техника тараққиёти қатор ўзаро бир-бирига боғлиқ бўғинларни, илмий ғояларни ишлаб чиқишдан тортиб, уларни турмушда оммавий қўллашгача қамраб олади. Бу йўлда қуйидаги диққатга сазовор босқичларни аниқ ажратиш мумкин: тадқиқодларни ташкил этиш ва бевосита янги ғоя ва тавсияларни, техник ечимларни ишлаб чиқиш; ишлаб чиқариш текширувлари ва янги ишларни синаб кўриш; сув хўжалиги илмфан ва техника соҳасидаги янгиликларни кенг тарғибот ва ташвиқотини таъминлаш; кадрларни меҳнатнинг янги усулларига ўқитиш; ишлаб чиқаришга илм-фан ва техника ютуқларини бевосита тадбиқ этиш [9] каби жараёнлар ҳам

бугунги мутахассис кадрларига қўйиладиган талабларга айланиб улгурди.

Касбларнинг мавжудлиги кишилар ўртасидаги универсал касбий алоқаларнинг ўзига хос хусусиятларини пайдо қилади. Меҳнат объектига, меҳнат қуролларига, усул ва вазифаларига қараб, кишидан муайян турдаги ҳаракатларни, ритмларни, методларни, психологик реакцияларни талаб этадиган вазиятларнинг такрорланмас ўзига хослиги вужудга келади. Ҳар бир касбнинг ўзига хос усули пайдо бўладики, инсон ўзининг субъектив туйғулар олами, интилишлари, ахлоқий фикри билан унга жалб бўлади.

“Ахлоқ - деб таъкидлайди Президент Ислом Каримов, - бу аввало, инсоф ва адолат туйғуси, иймон, ҳалоллик дегани. Қадимги аждодларимиз комил инсон ҳақида бутун бир ахлоқий талаблар мажмуасини, замонавий тилда айтсак, шарқона ахлоқ кодексини ишлаб чиққанлар. Киши қалбида ҳаромдан ҳазар, нопокликка, адолатсизликка нисбатан муросасиз исён бўлиши керак. Шундай одамгина лафзини сақлайди, бировнинг ҳақига хиёнат қилмайди, садоқатли бўлади. Ватани халқи учун, жонини фидо этишга ҳам ўзини аямайди” [3].

Касбий ахлоқ ўз нуфузига, шон-шавкатига эга бўлиб, унинг баъзи ўзига хос жиҳатлари ҳам мавжуд. Ҳар бир ихтисослик ҳамда ўхшаш ихтисослик гуруҳлари учун қуйидаги асосий хусусиятларни кўрсатиш мумкин:

- мутахассислик ахлоқининг асосида касбий бурчни адо этиш;
- ҳар бир ихтисослик учун алоҳида аҳамиятга эга бўлган ахлоқий талабларнинг мавжудлиги;
- муайян талабларнинг бажарилиши ва маълум ихтисослик вакилларига қўйилган талаблар, қоидалар, урф-одатлар, майллар, таомилларнинг мавжудлиги.

Бу ўзига хос хусусиятларнинг барчаси, турган гапки, бир бутун умумий ахлоқий талаблар зарурлигини инкор этмайди балки, касбий ахлоқ мавжудлиги туфайли умумий ахлоқий йўл-йўриқлар такомиллашиб, қўшимча таъсир кучига эга бўлади.

Касб ахлоқининг мақсади меҳнат фаолияти объекти – инсонга муносабат бирор ихтисослик вакили бўлмиш ҳар бир киши онгига, руҳиятига қай тарзда сингиши ва хатти-ҳаракатларида қай тарзда намоён бўлишини кўрсатишдан иборатдир.

Халқимизда шундай бир удум бор. Ҳар бир деҳқон ўзи етиштирган ҳосилни аввалидан авлоднинг катталарига ёки қўни қўшниларга “капсан” – ҳосилни намунасини беради. Бу билан у киши ўзи етиштирган ҳосилининг мўл бўлганини, етилиб пишганини билдириш орқали анъаналарни давом эттиради. Бунинг мазмунида яна бир нарса борки, улуғлар фикрини билиш, қўни-қўшнилар ҳақи, ёру-биродарлар ҳамжиҳатлиги ифодаланади. Бу ҳолат ҳам деҳқонлардаги ўзига хос касбий одобнинг бир намунасидир.

Касб ахлоқи бурчни, мутахассислик ор-номусини, шон-шарафни, қадр-қимматни, маънавий покликни, садоқатни тушунишда объектив ва субъектив жиҳатнинг, ички ва ташқи жараённинг диалектик бирлигини янада чуқур англашга ёрдам беради. Абдулла Авлоний “Туркий гулистон ёхуд ахлоқ» рисоласини шундай бошлайди: “Ахлоқ инсонларни яхшиликка чақиргувчи, ёмонликдан қайтаргувчи бир илмдур. Яхши хулқларнинг яхшилигини, ёмон хулқларнинг ёмонлигини далил ва мисоллар ила баён қиладургон китобни ахлоқ дейилур” [8].

Барча қишлоқ хўжалиги тармоқларининг самарадорлиги, бизнинг иқтисодий ва озиқ-овқат хавфсизлигимиз, нафақат қишлоқ аҳли, балки бутун халқимизнинг моддий фаровонлиги, охир-оқибатда эса бозорларимизда нон ва озиқ-овқат маҳсулотларининг нархи қандай бўлиши, авваломбор, бебаҳо бойлигимиз бўлган ерларнинг унумдорлиги, уларнинг ҳолатини доимий равишда яхшилаб бориш билан чамбарчас боғлиқ. Бугунги кунда амалга оширган чора-тадбирларимиз натижасида 1 миллион 700 минг гектар суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилашга эришилди.

Сизот сувлари оғир даражада, яъни 2 метргача юзага жойлашган ерлар қарийб 500 минг гектарга, кучли шўрланган ерлар эса 100 минг гектарга қисқарди[4]. Бу жараёнларнинг заминида қишлоқ хўжалиги мутахассис кадрларнинг салоҳияти юксалиб бораётганлиги ва Республикамизда ўзига хос иш услуби юзага келганлигини акс эттиради.

Эндиликда Республикамизда ишбилармон кишиларни тарбиялаш, уларни маълум талаблар даражасида бўлиши қандай талаблар асосида бўлиши кераклигига тўхталсак. Бизга маълумки, инсон энг аввало ташқи қиёфаси, кийиниш маданияти билан кўзга ташланади. Унинг баъзан кийиниш маданиятига, ташқи қиёфасига қараб қандай касб эгаси эканлигини ҳам дарҳол англаб оламиз. Шундай экан, ҳар бир касб эгаси ўзига хос ташқи қиёфага, кийиниш маданиятига эгадирлар, яъни «ўзига хос костюмда» бўладилар. Шунинг учун ҳам баъзи одамлар «ишбилармонлар кимлар?», деган саволга, ишбилармонликнинг моҳиятини билмасаларда «костюмдаги кишилар» деб жавоб берадилар. Бу фикрда ҳақиқат бор, албатта. “Инсон – ўзингга ўзинг ёрдам бер!”- деган эди Нитше. Чиндан хам сизга ягона ёрдам бериши мумкин бўлган одам бу – ўзингиз.

Бугунги кунимиз мутахассислари халқаро ҳамкорлар билан муомалага киришадилар. Бу ўз ўрнида жамоада ўз-ўзини тута билиш – хушбичим кийим, муомала маданияти ҳам, ўзгаларга ҳурмат билан мурожаат қилиш ҳам аҳамиятлидир. Муомала маданияти касб ахлоқининг муҳим жиҳатидан биридир. Бугунги кун мутахассисига қуйидаги талаблар қўйилмоқда [9]:

-ўзини ўзи бошқариш қобилияти;
-оқилона шахсий қадриятлар;
-шахсий мақсаднинг аниқлиги;
-ўз устида мунтазам ишлаш;
-муаммоларни ҳал қилиш малакаси;
-ихтирочилик, янгиликка қизиқиш;
-атрофдагиларга таъсир ўтказа олиш;
-бошқарув илми бўйича замонавий билимлар;
-қўл остидагиларга иш тажрибаларини ўргатиш;
-мехнат жамоасини шакллантириш ва ривожлантириш каби.

Муомала – кишилар билан муносабат, сўзлашув ва шунингдек, иш, хизмат ва барча соҳалар билан алоқаларни ифода этувчи тушунча. Муомала- инсоннинг социал фаоллигини кўрсатувчи бир кўзгудир. Муомалада инсоннинг ички дунёси, маънавий қиёфаси, инсоний фазилатлари намоён бўлади. Муомала кўп қиррали: унда иқтисодий, сиёсий, эстетик, ахлоқий, касбий ва бошқа хусусиятлар акс этади. Бироқ инсон қайси касб эгаси бўлишидан қатъий назар, қандай даражани эгаллашига, қайси ёшда бўлишига қарамай муомала маданиятига эга бўлмоғи зарурдир. Чунки инсон ана шу муомаласи билан ҳам ҳаётнинг гултожиси ва мўъжизасидир. Шундай экан, инсон ана шу муомала маданиятини ёшлигидан эгалламоғи, шакллантирмоғи шартдир. Энг гўзал муомала лутф-карамдир. Алишер Навоий бундай муомалани “муомалапарвоз” деб атаган. Ҳалқимизда одамлар билан тўғри, оқилона муомала қила билиш маданият, олижаноблик, деб ҳисобланади.

Агар сиз ўзингиздан катта ёшдагилар даврасида бўлсангиз, тенгдошларингизга нисбатан ўзингизни сипороқ, диққатлироқ тутинг.

Қадамингизни дадил ва шаҳдам босинг. Лекин қўлларни силкитиш асло ярамайди, катта қадам ташлаш шарт

эмас. Энг яхши усул – ўртача ҳаракат ва тўғри қадди-қоматдир.

Ўриндиқда ўтирганда унга ястаниш ёки жуда четида ўтириш, суяниб олиш ярамайди. Ўтираётганда ёки тураётганда шовқин кўтариш керак эмас.

Суҳбатлашаётганда ёнга ёнбошламасдан ёки суянчиққа суянмасдан, тўғри ўтириш зарур. Суҳбат чоғида бошни қўлга тираб ўтириш хунук кўринади. Бу ҳолат зерикканликни ёки чарчаш белгисини англатади.

Қўлни кўкрак устида чалкаштириб туриш мумкин, лекин бу суҳбатни тўхтатиш хоҳишини ёки суҳбатдошга нисбатан норозиликни англатади.

Бошни чўзиш ёки елкаларни кўтариш тажанг вазиятни, ёки ўз ўй-фикрлари билан бандлик ҳолатини англатади.

Суҳбатдошга мойилликни билдириш учун бошни сал эгиб ўтириш зарур. Бошни эгиш суҳбатдошни диққат билан тинглаётганликни билдиради.

Муомала ахлоқидаги асосий талаблар: илтимос қилиш, узр сўраш, маъқулламаслик, таклиф қилишларни ифода этиш. Шунингдек, ишбилармонликда вақтни қадрлашни ҳам унутмаслик керак.

Демак, бу ҳолатлар ҳар бир касб эгаси сингари қишлоқ ва сув хўжалиги мутахассис кадрлари учун ҳам тегишлидир. Чунки етиштирган маҳсулоти ҳақида маълумот бериш, икки томонлама фойдали шартномалар тузиш, доимий ҳамкорликни таъминлаш зарур. Бу борада тилни билиш, ҳамкор вакилнинг маданиятини ўрганиш ҳам муҳим аҳамият касб этади.

Халқаро муомалада умумий бир тушунарли тил мавжудки, бу табассумдир. Хориж мамлакатларидаги ҳаёт ва ишбилармонлик табиати бизникига ўхшамаслиги мумкин.

Шошилмасдан сўзлаш лозим. Чунки хорижлик ҳамкорларингиз нафақат сизни яхши тушуниши, балки талаффузингизга кўникишлари ҳам керак.

Масалан, агар кимдир саволингизга тўғри жавоб бермаса, бу уларнинг саволингизга тўғри жавобни билмаслигини англатмайди. Шунчаки, улар сизнинг саволингизни тўла тушунишмаган бўлиши мумкин.

Ҳазиллашиш ҳам унчалик маъқул эмас. Хорижлик ҳамкорларингизнинг маданий ҳаётида сиз қилаётган ҳазил бутунлай ўзгача маъно касб этиши мумкин. Аслида ишбилармонлик учрашувларида муваффақиятли ҳазил энг катта санъат ҳисобланади. Аммо маданияти ва анъаналари турлича бўлган мамлакатларда ҳазил ҳам турлича мақомга эга эканлигини унутмаслик лозим.

Шундан сўнг бошқалар кўнглидаги гапларни англай олишни ҳам ўрганиш даркор. Ҳамкорларингизнинг сизнинг фикрингизга бўлган муносабатларини уларнинг юз қиёфаси, овози ва ҳаракатларидан билиб олиш мумкин. Аввало ҳамкорларингизнинг ишбилармонлик тажрибаси, салоҳиятига ҳурмат билан муносабатда бўлиш лозим. Бутун инсониятнинг умумий бир тили мавжуд, бу ҳам бўлса самимий табассумдир.

Яхши муносабат қоидаларига бағишланган кўп жилдли асарида америкалик ёзувчи Алиса Цой «Ўзингнинг обрўйингни сақла, ўзингдан паст маданиятли кишиларга ўхшама. Эсингда бўлсин, сен ундан либосинг, қадди-қоматинг, ҳатти – ҳаракатинг ва одобинг билан устун бўлишга ҳаракат қил» деб ёзган. Айнан ўз обрўсини сақлашни ҳис этиш туйғуси ҳар бир касб эгасини ўз бурчларини сифатли адо этишга, истеъмолчиларни алдамасликка, улар билан ахлоқ талабларига кўра хушмуомалалик қилишга, ўзини ёмон йўллардан қайтаришга ва ташқи қиёфасини яхшилашга ҳамда жамиятнинг бошқа талабларига итоат қилишга мажбур қилади . “Ахлоқшунослик” фанини ўқитиш орқали талабаларда касбга муҳаббат, ўз касбидаги улуғликни қадрлаш, касбга ҳурмат тушунчаларни бойитиш асосий мақсадлардан бири бўлиб қолади.

Хулоса. Инсон маънавий маданиятининг асосий мезони – ахлоқий етуклик ҳисобланади. Ахлоқий етуклик эса – ўзида ҳалоллик, инсофлилик, виждонлилик, саховатпешалик, шафқатлилик, меҳрибонлик сингари ахлоқий фазилатларни мужассам этади. Шундай экан, муомала маданиятининг асосий мезонини яхши хулқ ва гўзал фазилат уйғунлиги ташкил этади. Шуни қайд этиш лозимки, инсонийликни энг муҳим хусусиятлардан бири, унинг ўзини яшаши, турмуши учун зарур бўлган моддий ва маънавий бойликларни ишлаб чиқариш малакасига эга эканлигидир.

Адабиётлар:

1. Каримов И.А. Она юртимиз бахту иқболи ва буюк келажаги йўлида хизмат қилиш – энг олий саодат дир. Т.: Ўзбекистон. 2015.
2. Асосий вазифамиз — жамиятимизни ислоҳ этиш ва демократлаштириш, мамлакатимизни модер низация қилиш жараёнларини янги босқичга кўтаришдан иборат. Президент Ислом Каримовнинг Ўзбекистон маърузаси. Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 23 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси. 2015й.
3. Каримов И.А. “Ўрта асрлар Шарқ алломалари ва муттафаккирларининг тарихий мероси, унинг за монавий цивилизация ривожидаги роли ва аҳамияти” конференциясидаги нутқ. // Халқ сўзи, 2014 йил 16 май.
4. Каримов И.А. “Ўзбекистонда озиқ-овқат дастурини амалга оширишнинг муҳим захиралари” конфе ренциясидаги нутқ” // Халқ сўзи, 2014 йил 9 июнь.
5. Президент Ислом Каримовнинг “Юксак билимли ва интеллектуал ривожланган авлодни тарбиялаш – мамлакатни барқарор тараққий эттириш ва модернизация қилишнинг энг муҳим шарти” мавзуси даги халқаро конференциянинг очилиш маросимидаги нутқи. 2012 й.
6. Каримов И. А. Ватан - саждагоҳ каби муқаддасдир. – Т. : Ўзбекистон. Т.3 – 2008й.
7. “Қобуснома”. Ўқитувчи. Тошкент. 1968й.
8. Авлоний А. Туркий гулистон ёхуд ахлоқ.-Тошкент: Ўқитувчи, 1932й.
9. Умурзоқов Ў.П., Абдурахимов И.А., Сув хўжалиги менежменти. Тошкент. Иқтисод-Молия. 2008.2-жилд.